

SURVILO

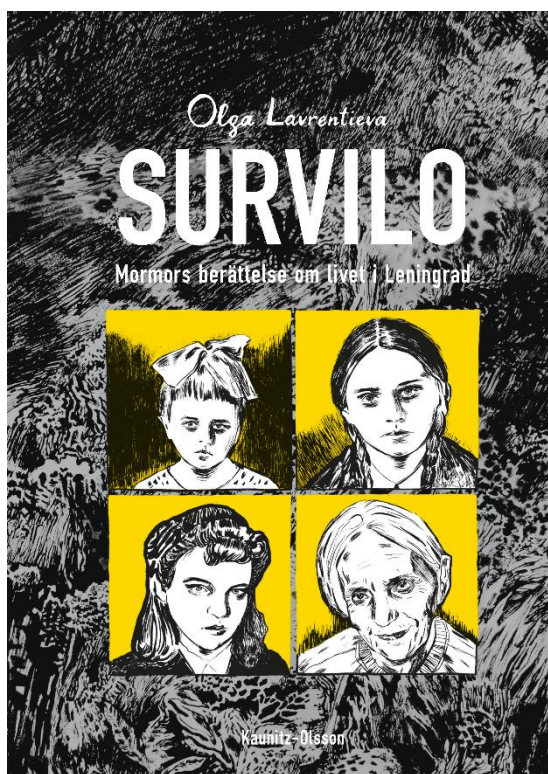
Olga Lavrentieva: *Survilo. Mormors berättelse om livet i Leningrad*, Kaunitz-Olsson, 2020, 308 s., tegneserie ISBN 978-91-89015-22-7.

Af Gunvor Andersen (fil. mag. i litteraturhistorie, nordiske sprog og engelsk)

75 år efter Adolf Hitlers mislykkede forsøg på at besejre Leningrad (nuværende St. Petersburg) udgav en ung russisk kunstner og tegneserietegner, Olga Lavrentieva (f. 1986), en beretning om sin mormors liv før, under og efter tyskernes besættelse. Med angrebet på Sovjetunionen – projekt Barbarossa – ville Hitler for det første skaffe Lebensraum for tyskerne i øst, sikre sig landbrugsjord, kul, olie og andre fornødenheder samt besejre den kommunistiske stat; for det andet ville han udrydde alle han betragtede som skadedyr, undermennesker og gift for den nationalsocialistiske drøm: bolsjevikker, jøder, forskellige slaviske folkeslag - det var et fedt! De skulle bombes og sultes ihjel.

Bl.a. pga. den tysk – russiske ikke-angrebepagt (1939) var Stalin uforberedt på situationen, Han må simpelthen have sovet i timen, og da tyskerne søndag den 22. juni 1941 overskred den sovjetiske grænse med 154 tyske divisioner, var Leningrad i første omgang et let bytte, da det tog lang tid før den kommunistiske ledelse at genopbygge et effektivt forsvar, som kunne gå til modoffensiv.

Olga Lavrentievas bog er udgivet af Stockholmsforlaget Kaunitz-Olsson og hedder på svensk: ”Survilo, Mormors berättelse om livet i Leningrad”, oversat fra russisk til svensk af Nils Håkanson. Den er hurtigt blevet oversat også til flere andre sprog. Mere bemærkelsesværdigt er dog, at den i Rusland er blevet en bestseller, ovenud en klassiker, en ny MAUS. Dette udtryk refererer til Art Spiegelmans berømte tegneserier (1980 – 1991), hvor han interviewer sin far som polsk jøde og Holocaust-overlever: tyskerne var katte, jøderne mus / rotter og polakkerne svin. Den første udgave hed: ”A Survivor’s Tale. My Father Bleeds History”.

Det gør bogens hovedperson, Valentina (Valja) Survilo, så sandelig også!

Bogens forside (se billedet til venstre) viser hende som barn, teenager, nygift og aldrende bedstemor. Ansigtstrækkene – øjnene, næsen, munden og ansigtets form er ens. Men tiden sætter sine spor.

Tegneserien – eller den grafiske roman - er en episk fortælling og en slægtskrønike. Den følger bedstemoderens liv fra hendes fødsel i 1925 til 2017, hvor hun er 92 år gammel, ja, faktisk endnu længere tilbage, til landsbyen Survilo i Polen, hvor Valentinas far blev født i 1884. Han er kommet til Leningrad som overbevist kommunist, partimedlem og ateist

og bliver i 1914 gift med Valentinas mor. De lever sammen i et harmonisk ægteskab, hvor han er værkfører på Kanonerskijværftet, indtil han og andre eksilpolakker i november 1937 bliver fængslet som "det sovjetiske folks fjender, sabotører og spioner" efter at en majoritetsbeslutning på værftet ved håndsoprækning har erklæret dem skyldige.

Dette er slutningen på den lykkelige barndom for 12-årige Valentina og den to år ældre søster Ljalja, altid senere omtalt som "ulykken". To uger senere får moderen og børnene ordre til at rømme deres lejlighed, og de deporteres i december 1937 til byen Jazykova i Basjkirien, republikken Basjkortostan, som ligger i den sydlige del af Uralbjergene. Nuværende hovedstad Ufa.

Det ser ud som om de er kommet et sted midt i vildmarken, men en lokal kvinde tilbyder dem den første nat overnatning i en varm stald - sammen med fårene. Deres reaktion er, at der findes gode mennesker overalt.

I realiteten er de havnet i en slags lejr, som af beskrivelsen at dømmes ikke er en egentlig Gulag-lejr med pigtråd og bevæbnede vagter, men en speciel bosættelse, hvortil forskellige etniske og nationale mindretal og andre kontrarevolutionære netop i denne tid, 1937 – 1938, blev sendt. Men det aner Survilofamilien intet om. De henvender sig gang på gang pr. post til Kammerat Stalin og beder ham om at undersøge, hvor faderen er, og rette den fejl, de mener er begået. Der kommer intet svar, og familien må i årevis leve med at være frataget alle rettigheder, fordi de er i familie med en folkefjende. Forholdene for børnene er nogenlunde udholdelige, moderens arbejdsomhed bliver belønnet, børnene får lov til at gå i skole, men Valentina nægtes som 14-årig optagelse i ungdomsorganisationen Komsomol. Alle tre kommer tilbage til Leningrad, pigerne til selve Leningrad, hvor moderen håber, at de vil kunne få en uddannelse, og moderen til Vysjnij Volotjok udenfor Leningrad, hvor hun dør efter et hjerteanfald i nov. 1940, tre år efter mandens forsvinden.

Under Blokaden bor Valentina i Leningrad. Som folkefjende nægtes den nu 16-årige pige arbejde hun er åbenlyst kvalificeret til, og hun takker derfor ja til "tilbuddet" at blive sygehjæper ved Dr. Haas fængselssygehus – med streng krigsdisciplin, lange arbejdsplas, sult, kulde, ingen elektricitet, frosne vandledninger, afkræftede fanger, som dør som fluer, hyppige tyske bombetogter, risiko for gasangreb og risiko for henrettelse ved mindste forsømmelse. Uanset hvor modbydelige arbejdsopgaverne er, så gennemfører hun, hvad hun er blevet sat til, selv at tømme et skur med frosne lig og få dem op på en lastvogn.

I 1945 – Valentina er nu 20 år – Den store Fædrelandskrig er afsluttet, og Petia Koroljov, hendes barndomsven og forældrenes fortrolige, er hjemvendt fra den sovjetiske hær, forfremmet til løjtnant og med Stalins æresmedalje, og han frier til hende. De gifter sig hurtigst muligt, og selv om det møder modstand i Petias familie, står han fast ved sin

hustrus side. Det bliver indledningen til et godt ægteskab. For hendes skyld forlader han hæren og bliver - med nye opgaver - boende i Leningrad. Her lever de et lykkeligt og beskedent familieliv. Stalins portræt er **ikke** hængt op på væggen. Hun forsøger ivrigt at genskabe moderens hjem. Han

hjælper hende med at mestre natlige mareridt og angstanfald. Med vor tids terminologi er hun et svært tilfælde af PTSD, posttraumatisk stress syndrom.

Først i 1958 - Valentina er 33 år - under Khrusjtjovs såkaldte tøbrud, får hun oplyst, at faderen blev henrettet den 27/11 1937, 11 dage efter at han blev grebet, og at han nu er posthumt rehabiliteret pga. mangelfulde beviser. Meddelelsen er signeret af kommandanten ved NKVD, Народный комиссариат внутренних дел, Sovjetunionens sikkerhedstjeneste. Dette er en epokegørende nyhed for Valentina, som nu endelig kan leve uden fjendestemplet. Et nyt kapitel i hendes liv kan begynde.

I 1978, hvor Valentina er 53, indtræffer endnu en uventet og tragisk begivenhed. Hendes mand, Petia, dør efter et hjerteanfald under en jagt. Hendes senere kommentar: ”Vi fik 33 lykkelige år. Andre har opvartet mig bagefter, men at *elske* en anden? Efter ham? Nej, aldrig”. Hun fortsætter med at arbejde

og har en travl hverdag. Da hun pensioneres, kan hun fremvise stribevis af æresbevisninger for mange års tro tjeneste. Efter pensionsalderen dyrker hun naturen, ofte sammen med børn og børnebørn og med en svampekurv i hånden. 2017 er den sidste gang hun som 92-årig bliver nævnt i tegneserien. Hun sidder i sit hjem og venter på, at barnebarnet Olga skal komme hjem fra en tur til landsbyen Survilo, som nu ikke længere ligger i Polen, men pga. grænseflytningerne i Belarus.

I en række interviews i russiske medier i forbindelse med udgivelsen af tegneserien har Olga Lavrentieva kommenteret sit syn på udgivelsen af Valentinas historie. Jeg vil skrive ”historier, der får hårene til at rejse sig på hovedet”, siger hun. Hun vil gengive Valentinas historie i tegneserien i den rækkefølge hovedpersonen selv har oplevet begivenhederne, og

den er tilrettelagt, sådan at begivenhederne ses fra hendes perspektiv. Faktisk siger tegneren, at hun har undgået at læse andres erindringer, så at bedstemorens stemme ikke blandes med andres stemmer i tegneserien. Foruden bedstemoren er tegnerens kilder hendes egen familie, hvor intet blev holdt skjult og alle emner blev diskuteret, samt et par besøg i NKVD’s arkiver for at se oldefarens personlige fil. Hun har lagt vægt på at skabe den tidstypiske atmosfære og på at der også i den sorteste tid i livet findes både mørke og lyse øjeblikke.

Olga Lavrentieva oplyser, at hun har brugt meget lang tid på at nærme sig historien. Som dimitteret fra en kunsthøjskole, med en grad i grafisk design fra St. Petersborgs Statsuniversitet og ikke mindre end tre tidligere tegneserier, baseret på aktuelle kontroversielle problemer, var hun nærmest selvskreven til at gå i gang med opgaven. Alligevel tøvede hun længe, og da manuskriptet endelig var færdigt, brugte hun 1½ år på at færdiggøre tegningerne.

Hvordan er det så gået med hendes intentioner?

Ja, først vil jeg nævne noget, som Olga Lavrentieva formodentlig slet ingen indflydelse har haft på, nemlig den svenske udgivelse af tegneserien.

Jeg synes det er en stor mangel, at tegneserien publiceres uden en ordentlig indledning om den historiske og geografiske baggrund for bedstemorens historie. Al information om dette er 10 korte linjer på bagsiden af bogen – nærmest ingenting. Læsere med begrænset viden om Gulag og andre

deportationsmuligheder, den tysk-sovjetiske konfrontation, belejringen af Leningrad, efterkrigstiden osv. bliver let tabt på gulvet – jeg tror desværre der findes mange. Hvis bogen skal genudgives, er en historisk indledning plus nogle geografiske kort et MUST.

Derudover er en del af tegningerne meget små og i nuværende format ikke altid lette at dechifrere. Et større format ville bevirke, at tegningerne blev tydeligere og bedre kom til sin ret. De oprindelige tegninger omfattede 300 sider i A3-format, dvs. 297 x 420 mm. En tegneserie behøver ikke nødvendigvis udgives i indbundet form. En almindelig Anders And-tegneserieudgave kunne måske finansiere et større format end den aktuelle og tiltrække flere læsere? Bogen har 8 kapitler = 8 tegneseriehæfter?

Selve tegneserien er en gribende og nuanceret udgivelse, som fuldt ud opfylder tegnerens krav om at være hårrejsende. Blokadeafsnittet er det allerværste afsnit. Men til trods for at blokaden kan beskrives som helvede på jord, lykkes det alligevel tegneren at finde lyspunkter: Mad til hovedpersonen, da hun har tabt / fået stjålet? sine madkuponer og benådning fra en henrettelse.

Tiden efter rehabiliteringen af faderen er fyldt af lyspunkter, ægteskabet med Petia, familieliv, børn, arbejde, karriere, æresbevisninger, et aktivt pensionistliv med børn og børnebørn. Fortidens frygtelige oplevelser har på ingen måde svækket Valentinas evne til kærlighed, uselvished, ansvar og glæde. Hvordan har hun som menneske kunnet klare dette, på trods af alt hun har måttet udholde i sit liv?

Sammenlignet med andre skildringer fra samme tid, som vi kan læse om i talrige breve, dagbøger, erindringer, fotografier, forskningsrapporter, romaner, senere åbnede arkiver osv., så virker skildringen fuldstændigt troværdig. Muligvis kunne man betragte hovedpersonens beskrivelse af barndomstidens totale lykke som idylliseret, men da den samtidigt står som en kontrast til rædslerne der følger og danner grundlaget for Valentinas overlevelsesvilje og standhaftighed, så kan en positiv erindring om enhver nok så beskeden barndom sikkert betragtes som troværdig. Et eller andet ideal må et menneske jo have at overleve på!

Alt dette og meget mere beskrives af Olga Lavrentievas i fantastiske billeder, udført med pen, pensel og børster indenfor en nuanceret skala fra hvidt til sort og med en forskellig overfladeeffekt. Den grafiske teknik skifter med de begivenheder, der skildres. Det virker som om tegneren opfinder et nyt visuelt sprog til hver ny begivenhed. De mest fascinerende billeder, synes jeg, er ansigterne. Når man ser på fotografiet af Olga Lavrentieva i begyndelsen af anmeldelsen, hendes lighed med Valentina'erne på bogomslaget og de kvindelige Survilo'er, er jeg ikke i tvivl om, at hun tilstræber portrætlighed i tegneserien, sikkert til stor glæde for bedstemoren. Hun forsøger også at illustrere rent visuelt, at der er ting et menneske ikke rigtigt husker. Ting kan være så traumatiske, at man slet intet husker. Ret beset er grafisk design, noget jeg aldrig har brugt meget tid på. Alligevel tøver jeg ikke med at påstå, at mange af tegningerne er grafiske mesterværker. Se blot på disse to kontraster, de frosne lig, som Valentina beordres til at flytte fra et skur til en lastvogn kontra bedstemorens drømmeagtige skovvandring (se illustrationerne ovenfor).

Glæd dig til at læse en troværdig, gribende og hårrejsende beretning om en kvindelig "SURVIVOR", suverænt og kærligt levendegjort af barnebarnet Olga Lavrentieva - en russisk MAUS.